

жизнь Куртвели ага» [19, с. 115]. Вот так понятно и просто изображает писатель смерть человека, сравнивая её с падением спелого яблока. «Я подумал про себя: «Куртвели ага навеки закрыл глаза, в синем просторстве появился еще один белый журавль» [19, с. 116]. И следует совершенно логичная концовка: «Мне послышалось с неба, словно кто-то произнёс: «Курлы - курлы». [19, с. 116]. Как видим, авторская позиция совершенно ясно и четко представлена в идее рассказа, она вытекает из мысли: смерть человека также естественна, как и падение спелого яблока. В этом рассказе, также как и в «Запахе базилика» решается сложнейшая философская проблема – жизни и смерти. Различие в том, что в первом случае герой умирает неожиданно, а во втором – он готовится встретить смерть в образе белых журавлей. Образ белых журавлей – это символ неизбежного, печального, но вместе с тем и тихого умиротворения. По замечанию акад. Д. С. Лихачева, в древнерусской литературе птица – символ печали. Конечно, сложно сейчас проводить какие-либо параллели, но возможно этот образ закрепился во всех литературах. В любом случае в рассказе «Белые журавли» мы наблюдаем новаторское решение, совершенно иной подход к разрешению поставленной задачи автором. В этом и заключается мастерство и талант писателя, чтобы решать поставленные вопросы неординарно, нестандартно.

Источники и литература

1. Антонов С. Письма о рассказе. – М., «Советский писатель», 1973. – 300 с.
2. Антонов С. Я читаю рассказ. – М., «Молодая гвардия», 1973. – 255 с.
3. Бахтин М. М. Проблемы поэтики Достоевского. Издание второе, переработанное и дополненное. – М., «Советский писатель». – 1963. – 364 с.
4. Білецький Ф. М. Оповідання. Новела. Нарис. – К., «Дніпро», 1966. – 89 с.
5. Кашина Н. В. Жанр как эстетическая категория. – М.: Знание, 1984. – 64 с.
6. Крамов И. Достоинство рассказа // Дружба народов, 1977. – № 8. – С. 249–266.
7. Кузьмичев И. К. Введение в теорию классификации литературных жанров. В кн.: Жанры советской литературы. (Вопросы теории и истории). – Горький, 1968.
8. Меттер И. Заметки о рассказе. // Вопросы литературы. – 1983. – № 5. – С. 187–200.
9. Неизвестное письмо Джека Лондона // Литературная газета, 1966. – 11 янв.
10. Нинов А. Современный рассказ. Из наблюдений над русской прозой (1956 – 1966). Л., Изд – во «Художественная литература», 1969. – 288 с.
11. Новиков Вл. На территории рассказа и новеллы. // Литературная учеба. – 1981. – № 4. – С. 126–133.
12. Огнев А. О поэтике современного русского рассказа. Саратов, Изд-во Саратовского университета, 1973. – 219 с.
13. Огнев А. В. Русский советский рассказ 50–70-х годов. – М., «Просвещение», 1978. – 208 с.
14. Цивин Р. Р. Афтореферат дис. на соиск. Учен. степени канд. фил. наук «Художественная деталь и её идейно-эстетические функции в литературном произведении» (Современный русский рассказ: С. Антонов, Ю. Нагибин, Ю. Казаков). – К., 1970. – 20 с.
15. Чернец Л. В. К типологии жанров по содержанию (постановка проблемы у Гегеля и у А. Н. Веселовского). «Вестник МГУ», Филология, 1969. – № 6. – С. 36–39.
16. Чернец Л. В. Из истории изучения литературных жанров в советском литературоведении 20-х годов. «Научные доклады высшей школы» // Филологические науки, 1970. – № 2. – С. 123–128.
17. Шубин Э. А. Жанр рассказа в современном советском литературоведении // Русская литература. – 1972. – № 1. – С. 223–229.
18. Халилов Т. Фесильген кьокьусы (Запах базилика). – Т.: Эдебият ве саньат нешрияты, 1985. – 240 с.
19. Халилов Т. Биринджи кьар (Первый снег) Икяелер ве повестьлер) (Рассказы и повести). – Т.: Эдебият ве саньат нешрияты, 1987. – 160 с.

Калустова О.М. МОВА ПЕРЕКЛАДУ ТА ПЕРЕКЛАДНА МОВА

Як відомо, мова перекладу, або цільова мова, – це мова, якою здійснюється переклад. Цільова мова існує як сукупність насамперед оригінальних мовленнєвих реалізацій, у порівнянні з якими перекладних текстів набагато менше. Проте, останні створюються у комунікативній ситуації, яка характеризується впливом чинників, що не діють при створенні оригінальних текстів. Це, зокрема, дозволяє розглядати мову, реалізовану у перекладах, як окрему підсистему цільової мови. Метою даної статті є обґрунтування поняття перекладної мови, як такої підсистеми, у її відношенні до мови оригіналів та оригінальних творів, написаних цільовою мовою. Актуальність такої постановки питання зумовлена у першу чергу вже накопиченими результатами конкретних досліджень, які дозволяють робити певні узагальнення і вимагають теоретичного осмислення.

Мова перекладів не є якісно однорідною. Подібно до того, як в оригінальній літературі може йтися про стиль того чи іншого письменника, так і в перекладній літературі можна говорити про стиль того чи іншого перекладача. Вдалі переклади привертають увагу і стають багатоплановим об'єктом для наукових розвідок. Вчені намагаються виявити мовні засоби і перекладацькі рішення, що забезпечують високу якість перекладу, шукають у майстрів перекладу способи розв'язання тих чи інших складних перекладацьких проблем, досліджують творчу манеру видатних перекладачів, намагаються скласти портрет творчої особистості. У перекладознавчій літературі є чимало розвідок, у яких розглядається стиль перекладача або його окремі риси. Яскравим підтвердженням визнання самобутності мови перекладача є словник-довідник «Фразеологія перекладів Миколи Лукаша» [14]. Для перекладознавства у його лінгвістичному аспекті дослідження індивідуального стилю перекладача важливе насамперед тим, що збагачує теорію та практику

перекладу засобами розв'язання перекладацьких проблем.

З іншого боку, дослідникам перекладу відоме поняття “перекладацької мови”, вживання якого в лапках відбиває критично-осудливе оцінне значення. Ще К.І.Чуковський писав, що в російській літературі виробилась особлива умовна перекладацька мова, яка із справжньою російською не має нічого спільного [17, с. 160]. Її сутнісною ознакою ми вважаємо невідповідність природі людської мови взагалі. В перекладі вона руйнує цілісність оригіналу і зрештою призводить до заміни авторської концепції концепцією перекладача, як правило фрагментарною та еkleктичною. Переклад характеризується стильовою непослідовністю, фрагментарністю ідейно-образної структури, розмитістю тематичної картини твору. Первинними зовнішніми ознаками “перекладацької мови” є наявність різноманітних помилок, які викликають у читача відчуття неприродності, насильства над мовою. Ця умовна мова вивчається переважно як помилки перекладу, з різною мірою узагальнення, однак спроби виявити типові помилки та їх причини свідчать про об'єктивну необхідність системного аналізу “перекладацької мови”. Такий аналіз допоможе виробити науково обгрунтовані критерії оцінки перекладу, оскільки переклади найчастіше оцінюються за характером помилок, і сприятиме розвитку критики перекладу. Він має також важливе значення для дидактики перекладу.

Окрім перекладів, виконаних “перекладацькою мовою”, можна говорити й про такі, в яких є лише деякі її елементи у вигляді окремих помилок, ляпсусів, що не порушують цілісності тексту і легко усуваються. Якщо згадати про “перекладацьких бліх”, про які писав І.Кашкін [4, с. 7], ці два типи перекладів і ті, що заповнюють простір між ними, розрізняються, можна сказати, ступенем “блохастості”. Присутність навіть окремих помилок також є ознакою, що відрізняє перекладні тексти від оригінальних у цільовій мові.

Проте, переважна частина перекладів виконується якісно, характеризується природністю мови. Однак існують відмінності між мовою перекладів та мовою оригінальних творів, написаних тією ж мовою. Ці відмінності спонукали науковців заговорити про так званий третій код та про перекладну мову.¹ В процесі перекладу мова оригіналу та мова перекладу функціонують і реалізуються співвіднесено. Переклад як акт міжмовної комунікації відрізняється від одномовної комунікації саме співвіднесеним характером функціонування мов, що позначається на мовленнєвих реалізаціях. Таке співвіднесене функціонування мови оригіналу та перекладу отримує назву “третій код”: дві мовні системи утворюють третю, подвійну, систему. Зрозуміло, що як компонент “третього коду” змін зазнає мова саме перекладів, оскільки вона реалізується жорстко детерміновано, між Сцільою мови оригінального твору і Харибдою власне цільової мови, в той час як мова оригіналу не піддається такому тиску. Існування відмінностей між мовою перекладних творів та мовою оригінальних творів у цільовій мові спричинило появу поняття “перекладна мова” (англ. translational language, фр. langue traductionnel, наприклад, translational English, français traductionnel). Хоча поняття не набуло термінологічного статусу і не увійшло до термінологічних словників з перекладознавства, воно досить широко вживається зарубіжними науковцями.

Особливості мови тих перекладів, які можна вважати вірними, правильними, виявляються у порівнянні з оригіналами та з цільовою мовою. Відомим явищем є збільшення або зменшення об'єму перекладу у порівнянні з об'ємом оригіналу, що часто називають експлікацією та імплікацією відповідно. Так, наприклад, дослідження експлікації та імплікації в перекладах з англійської на норвезьку та з норвезької на англійську, здійснене Л.Еверос [22], показало наявність обох явищ, причому у такому співвідношенні: 1) експлікація на лексичному рівні частотніша за експлікацію на граматичному рівні; 2) як експлікація, так й імплікація відбуваються частіше при перекладі з англійської на норвезьку, ніж з норвезької на англійську [22, с. 584]. Проведена розвідка дала авторові також підстави стверджувати, що експлікація є характерною ознакою перекладу як процесу і меншою мірою характеризує переклад як результат [22, с. 586]. Цікаві дані про експлікацію та імплікацію при перекладі з англійської російською та з російської англійською наводить К.І.Ковальова. Дослідження на художніх та юридичних текстах виявило такі закономірності: при перекладі з англійської на російську кількість слів зазвичай зменшується (найбільш типовий інтервал -9 – -18 %), а кількість знаків збільшується (найбільш типовий інтервал +4 – +13 %); при перекладі з російської англійською лексичний об'єм збільшується (найбільш типовий інтервал +25 – +35 %), а знаковий об'єм має перемінний типовий інтервал від -2 до +6% [6, с. 35]. Причиною в даному випадку слід вважати розбіжності у структурах мов, оскільки більша імпліцитність англійської вимагає при перекладі російською вживати більш розгорнуті конструкції [6, с. 29]. Цікавими є також спостереження редакторів Всеросійського центру перекладів, які наводить К.І.Ковальова і які певним чином характеризують процес перекладу: 1) перекладач вдається до надлишково розгорнутих перекладацьких еквівалентів через недосконале володіння термінологією або бажання збільшити обсяг перекладу; 2) перекладач вставляє в переклад текстові уривки, написані ним самим, у яких він дискутує з автором першотвору [5, с. 82]. Явища експлікації та імплікації є об'єктивною рисою перекладу, яку визнають перекладацькою універсалією.

До розбіжностей між мовами додається такий чинник як метод роботи перекладача, але наявність суб'єктивного компоненту не позбавляє експлікацію та імплікацію її об'єктивного змісту, а лише підкреслює необхідність досліджувати співвідношення об'єктивного та суб'єктивного, виявляти закономірні регулярні параметри невідповідностей, які можна вважати виправданими і з яких можна виходити при оцінці перекладу. Зрозуміло, що в різних парах мов кількісні параметри експлікації та імплікації можуть і будуть варіюватися, оскільки вони зумовлені насамперед розбіжностями між двома конкретними мовами.

Серед характерних ознак, які можна вважати універсаліями перекладу, слід назвати також стандартизацію, в межах якої можна розрізнити нормалізацію та нейтралізацію. Зокрема, як зазначає М.Бейкер, коментуючи дослідження на базі автоматизованого корпусу перекладених англійською творів, перекладні тексти характеризуються значною схожістю між собою (*semblant se comporter de la même façon*), у той час як оригінальні тексти виявляють набагато більше різноманітності [18, с. 482].

Причиною стандартизації, на думку теоретиків, є неусвідомлювана орієнтація перекладачів на те, що вони сприймають як текстовий та соціальний статус перекладу. Перекладачі знають, що читачі та критики оцінюють якість перекладного художнього твору за іншими критеріями, ніж якість оригінального твору, тому вони підсвідомо узгоджують мову свого перекладу з очікуваннями читачів та критиків [18, с. 482-483]. К.Мальмкьєр зазначає, що порівняльний аналіз перекладних текстів та жанрово співвідносних оригінальних текстів викриває тенденцію до того, що можна назвати ефектом Елізи Дулітл: у перекладних текстах набагато сильніше, ніж у контрольних оригінальних, виявляється тенденція до вживання таких словосполучень, конструкцій тощо, які особливо характерні для мови перекладу [19, с. 535], тобто, тенденція до стандартизації.

В процесі перекладу часто відбувається певна нормалізація тексту, і переклад більшою мірою відповідає мовним нормам, ніж оригінал. Дослідження підтверджують закономірний характер явища. К.Мальмкьєр наводить переконливий приклад: аналіз восьми перекладів англійською уривку з твору Х.Андерсена виявив, що більшість перекладів відповідає нормам цільової мови, хоча в оригіналі порушено норму датської мови [19, с. 536-538].

Одним з видів нормалізації є зняття двозначності в перекладі. Наведемо приклад: “Yo seo, por el contrario, que se trata del *síntoma* más grave en toda la vida pública contemporánea. Procede de modificaciones radicales en las ideas y los sentimientos del *européo*, y él va a ser el agente secreto de todo el largo proceso en que ahora ingresan las naciones continentales, quién sabe si también Inglaterra” [20: 492]. – “Я ж бо, навпаки, вважаю, що йдеться про загрозливий для сучасного громадського життя симптом. Він походить з радикальних перемін в ідеях та почуваннях європейця і стає таємним агентом усього довжелезного процесу, на шлях якого стають континентальні нації і, можливо, й Англія” [9, с. 199].

Вживання займенника *él* створює в оригіналі двозначність. За нормами іспанської мови особові займенники у функції підмета випускаються, оскільки більшість часових форм дієслова чітко імплікує своїми закінченнями підмет речення. Необхідність у займеннику-підметі виникає у випадках багатозначності дієслівного закінчення, найчастіше у третій особі однини, в якій дієслово корелює з трьома займенниками: *él* “він”, *ella* “вона”, *Usted* “Ви”. Вживання займенника у такому випадку є сигналом зміни підмета. Відповідно до цих норм поява займенника *él* має означати, що присудки *procede* та *va a ser* мають різні підмети. Оскільки імплікованим підметом першого є *síntoma*, за ознаками роду *él* має відноситись до *el europeo* через відсутність інших іменників чоловічого роду. Проте, таке тлумачення не дуже узгоджується із змістом абзацу. Як ми бачимо, у перекладі двозначність відсутня².

Що стосується усного перекладу, нормалізація виявляється яскравіше, зокрема, в тому, що перекладачі, як правило, закінчують незакінчені фрази, приводять у відповідність до граматичних норм аграматичні висловлення, випускають невірний початок речення, навіть коли це зроблено оратором навмисно [21, цитується за 18, с. 483].

До нейтралізації може приводити занедбання індивідуальними особливостями мови автора оригіналу, що при перекладі породжує невиразні, дуже схожі своїми мовленнєвими ознаками переклади-близнюки [11, с. 95]. Прикладами нейтралізації індивідуально-стильових особливостей слугує зміщення у відображенні внутрішньої дії у бік більшої нормативності за рахунок її наближення до зовнішнього плану, до авторської оповіді [10, с. 120]. Наші власні розвідки засобів відтворення частки *же* в перекладах іспанською виявили схожі закономірності. Через відсутність в іспанській мові взагалі часток як лексико-граматичного класу українські частки становлять об’єктивну перешкоду при перекладі іспанською, а невідтворення часток приводить до стилістичних втрат. Так, у двох драмах О.Корнійчука – “Загибель ескадри” та “Платон Кречет” – міститься багато часток, що можна вважати важливою стильовою ознакою творів. В той же час, як ми виявили, частку *же*, одну з найчастотніших в них, не відтворено в перекладах, виконаних Р.Естрелюю, у 50-60 відсотках випадків, що призводить до значної нейтралізації експресивності розмовного мовлення, до його стандартизації. В перекладі твору М.Кочубинського “Подарунок на іменини”, здійсненому Х.Борисюком, є приклади, коли невідтворення частки *же* супроводжується зсувом від внутрішнього мовлення персонажа до авторської оповіді [3, с. 117, 120].

Хоча дослідження на великих за обсягом електронних базах перекладів дозволяють більш точно визначити параметри подібних зсувів, питання про стандартизацію мови в перекладі не є абсолютно новим. Чимало розвідок тих чи інших конкретних проблем приводило науковців до подібних висновків, і не лише у зарубіжному перекладознавстві. Стандартизація може бути пов’язана з різними чинниками. Найважливішими обставинами, через які стає можливою (і зазвичай відбувається) стандартизація мови перекладу, є, безумовно, об’єктивні розбіжності між мовними системами. Наприклад, В.Уваров зазначає, що італійська, іспанська та французька мови значно однорідніші за російську: в них немає тієї обширної області порівняно недавніх запозичень XVIII – початку XIX століть, вживання яких характеризує переважно письмове мовлення [13, с. 98]. Зрозуміло, що російський текст, маркований такими запозиченнями як книжний, стане значно нейтральнішим в італійському, іспанському чи французькому перекладі. В.Г.Гак, аналізуючи досвід перекладу варваризмів, вказує, що елементи мовлення, що знаходяться за межами літературної норми мови оригіналу, мають яскраво виражене національне забарвлення, і при їх відтворенні не завжди можна користуватися відповідними пластами мови перекладу. У цих випадках показують лише деякі відхилення мовця від літературної норми, що досягається не вживанням російських діалектизмів чи варваризмів, а використанням деяких розмовних елементів мови [2, с. 38]. Подібний зсув у бік стандартизації відбувається не лише при відтворенні варваризмів, схожу проблему становлять діалектизми, архаїзми, жаргонізми тощо. Відмова від їх відтворення призводить до того, що в перекладі своєрідний стиль твору замінюється гладкописом [15, с. 133]. Значний теоретичний та практичний інтерес має системне виявлення тих об’єктивних розбіжностей між мовами, тих перешкод, за яких перекладач здатний нівелювати мову перекладу, робити її менш самобутньою і виразною.

На об’єктивні розбіжності між мовами найчастіше накладається суб’єктивний чинник: страх перекла-

дача та редактора [15, с. 133] перед стильовою своєрідністю твору. Своєрідність стилю автора є тією суб'єктивною реальністю оригіналу, яка для перекладача набуває об'єктивного значення і має відтворюватись так само як і предметна інформація. Важливою обставиною в цій ситуації стає загальний рівень розвитку методики перекладу, розробленість лінгвістичних засад перекладу. І.Світличний, відзначаючи переклад “Декамерона”, виконаний М.Лукашем, як найцікавішу, найсміливішу і навіть найзухвалішу спробу [12, с. 157], підкреслює: “Інші перекладачі можуть знайти інше розв’язання проблем і збагатити практику перекладу своїм досвідом” [12, с. 159]. Дійсно, колективний перекладацький досвід та його науковий аналіз і узагальнення виявляють методи розв’язання багатьох проблем перекладу, що пов’язані з розбіжностями між мовами, особливостями стилістичних прийомів чи індивідуальним стилем письменників. В даній проблемі, таким чином, тісно переплітаються суб'єктивне та об'єктивне, одиничне особливе і загальне. Виникає питання про міру їхнього взаємного впливу, про дію загальної філософської категорії міри у перекладі. Накопичення результатів досліджень конкретних зсувів, тих чи інших особливостей мови перекладів становить на порядок денний питання про системне дослідження перекладної мови.

Досі йшлося переважно про відмінності, що виявляються у порівнянні з оригіналом. Дійсно, зміни і зсуви сильніше відчутні і краще помітні у порівнянні перекладу з оригіналом, оскільки оригінал і переклад існують як легко порівнювані тексти. Однак, оскільки рецептори перекладу насамперед оцінюють переклад поряд з оригінальними текстами цільової мови [8, с. 159], зрозуміло, що такі оцінки як “гладкопис”, “переклади-близнюки” і таке інше виникають не стільки з порівняння перекладу з оригіналом, скільки із співвіднесення перекладу з досвідом сприйняття творів, написаних цільовою мовою, з її літературною та культурною традицією, на який спирається читач. Саме система рідної мови, її література, культура є точкою відліку в сприйнятті перекладного твору. Ми говоримо про те глибинне явище, яке при оцінці перекладу зумовлює звертання до носіїв мови перекладу. Така оцінка, що спирається на суб'єктивні відчуття, є, зрозуміло, суб'єктивною, але не безпідставною. Тому цілком слушною є думка про доцільність об'єктивізації суб'єктивних відчуттів, в тому числі шляхом анкетування [16, с. 8].

Об'єктивізація може досягатись не лише анкетуванням інформантів, цей спосіб досить складний. Ще одним способом є порівняння перекладного твору із співвідносними оригінальними творами, написаними цільовою мовою, тобто текстами, написаними тією ж мовою у схожій комунікативній ситуації саме як оригінальні. Таке порівняння допомагає виявити ознаки, які мало залежать від стилю конкретного автора і збереження яких здатне сприяти досягненню “звичності”, оскільки для підтримання комунікативної ситуації текст перекладу повинен мати мовну форму, схожу до тієї, до якої адресат звик у текстах аналогічного призначення на своїй рідній мові [1, с. 84; 7, с. 251]. Експеримент, проведений Т.В.Воеводіною з оповіданням А.Моравія “Весільний подарунок” та його перекладом російською, дозволив їй виявити деякі причини того, чому переклад, який не є буквальним і не порушує норм російської граматики, тобто який може оцінюватись як звичайний російський текст, не викликає довіри. Справа в тому, що у російській літературі темі цього оповідання відповідає інша літературна традиція. На думку Т.В.Воеводіної, перекладач не погрішив проти А.Моравія, але погрішив проти російської літературної традиції [1, с. 88]. Об'єктивізувати це суб'єктивне сприйняття дозволив порівняльний аналіз тексту перекладу та “контрольного” тексту – оповідання П.Ніліна “Дурь”, співвідносного жанрово-стилістично з оповіданням А.Моравія. Порівняння проводилось за такими параметрами, як пропорція низькі/високі елементи лексики і фразеології та, з точки зору синтаксису, середня довжина і середня ускладненість фрази, які є ознаками, що мало піддаються коливанню. Автор зазначає, що пропорція низьких і високих елементів становить в перекладі 0,5, в той час як в “контрольному” оповіданні – 3,0; речення перекладу в середньому на 60 % довші, ніж речення “контрольного” тексту; середня синтаксична складність в перекладі – 2,8, а в “контрольному” оповіданні – 1,4. Все це дає підстави зробити виправданий висновок, що текст перекладу за своїм стилем набагато більш “високий”, більш “книжний”, ніж оригінальний російський текст подібного типу [1, с. 89]. Для розвитку нашої думки із заданого експерименту випливають два важливі положення. По-перше, він теж підтверджує правомірність і доцільність поняття “перекладна мова”. По-друге, показує, що розбіжності між перекладною мовою і мовою перекладу можуть виражатись у конкретних мовних параметрах і вимірюватись об'єктивно.

Проте, не варто зводити проблему до порівняльного дослідження мови перекладів з мовою тематично і жанрово-стилістично співвідносних з ними оригінальних текстів. Такі дослідження необхідні, причому на різних мовних рівнях, і їх основною метою слід вважати найповніше виявлення відмінностей перекладної мови від мови перекладу. Однак не слід робити висновок, що виявлені розбіжності мають долатись простим приведенням перекладної мови до параметрів мови перекладу. Доречно згадати про те, що цінність кожної мовної одиниці, від окремого мовного знаку до цілого тексту, зумовлюється їх місцем у системі. Мабуть, оптимальною мірою у перекладі є така, коли мова перекладного тексту співвідноситься із системою цільової мови і її традицією так, як мова оригінального тексту співвідноситься з мовою оригіналу і її літературною традицією.

Примітки

1. Про виникнення поняття “третій код” та його зміст можна, зокрема, прочитати в: *Baker, M. Réexplorer la langue de la traduction: une approche par corpus // Meta. – 1998. – Vol. 43. – №. 4. – P. 480-485* [18].
2. Хоча ми навели ці паралельні уривки лише як ілюстрацію зняття двозначності у перекладі, не можна не вказати побіжно на такі невдалі перекладацькі рішення як “ідеї та почування європейця”, “континентальні нації”, “тасмний агент усього довжелезного процесу”.

Джерела та література

1. Воеводина Т.В. О соответствии перевода жанровым традициям ПЯ в свете социологической теории перевода // Тетради переводчика. – 1979. – Вып.16. – С.83–91.
2. Гак В. “Коверкание” или “подделка”? (Об одном опыте перевода варваризмов) // Тетради переводчика. – М., 1966. – Вып.3. – С.38–44.
3. Калустова О.М. Відтворення частки *же* при перекладі іспанською як методологічна проблема // Проблеми семантики слова, речення та тексту : Зб. наук. праць. – К., 2003. – Вип.9. – С.115–126.
4. Кашкин И. Критики есть и нет критики // Мастерство перевода. – М., 1965. – С.5–11.
5. Ковалёва К.И. Оригинал и перевод: два лица одного текста. – М.: Всерос. центр переводов, 2001. – 98 с.
6. Ковалёва К.И. Оригинал и перевод: качественные и количественные различия // Перевод в современном мире : Сб. статей. – М.: Всерос. центр переводов, 2001. – С.27–39.
7. Коломієць Л.В. Віршовий переклад як метапоетичне письмо: проблема творчого методу перекладача // Мовні і концептуальні картини світу : Зб. наук. праць. – К., 2002. – № 7. – С.245–254.
8. Комиссаров В.Н. Слово о переводе. – М.: Междунар. отнош., 1973. – 215 с.
9. Ортега-и-Гасет, Х. До питання про фашизм. Переклав з іспанської В.Сахно // Ортега-и-Гасет, Х. Вибрані твори. – К.: Основи, 1994. – С.196–204.
10. Осадчук Р.П. Стилiстичні зсуви при відтворенні внутрішньої дії в романі Ж.П.Сартра “Нудота” // Теорія і практика перекладу. – 1993. – Вип.19. – С.118–125.
11. Почепцев Г.Г. О сохранении индивидуального своеобразия подлинника при переводе // Тетради переводчика. – М., 1967. – Вып.4. – С.94–101.
12. Світличний І. Дивні метаморфози “перекладацької мови” // Сучасність. – 1994. – № 2. – С.151–168.
13. Уваров В. Вежливость, изящество, перевод // Тетради переводчика. – М., 1969. – Вып.6. – С.97–99.
14. Фразеологія перекладів Миколи Лукаша: Словник-довідник / О.І.Скопненко, Т.В.Цимбалюк (уклад.); Г.П.Півторак (ред.); НАН України. Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні. – К., 2002. – 735 с.
15. Хинкис В. О пользе соразмерности и сообразности // Мастерство перевода. – М., 1965. – С.132–148.
16. Цвиллинг М.Я., Туровер Г.Я. О критериях оценки перевода // Тетради переводчика. – М., 1978. – Вып.15. – С.3–9.
17. Чуковский К.И. Высокое искусство. – М.: Сов.писатель, 1988. – 349 с.
18. Baker, M. Réexplorer la langue de la traduction: une approche par corpus // Meta. – 1998. – Vol. 43. – N° 4. – P.480–485.
19. Malmkjær, K. Love they Neighbour: Will Parallel Corpora Endear Linguists to Translators? // Meta. – 1998. – Vol. 43. – N° 4. – P.534–541.
20. Ortega y Gasset, J. Sobre el fascismo // Ortega y Gasset, J. Obras completas. – Madrid, 1946. – Vol.5. – P.489–497.
21. Shlesinger, M. Interpreter Latitude vs. Due Process. Simultaneous and Consecutive Interpretation on Multilingual Trails // Empirical Research in Translation and Intercultural Studies. – Tübingen, 1991. – P. 150; Berk-Seligson, S. The Bilingual Courtroom. Court Interpreters in the Judicial Process. – Chicago and London, 1990. .
22. Øverås, L. In Search of the Third Code: an Investigation of Norms in Literary Translation // Meta. – 1998. – V. 43. – № 4. – P. 571–588.

Колкутина В. В.

ОБРАЗНА КАРТИНА СВІТУ І.П.КОТЛЯРЕВСЬКОГО І Г.КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА В ЕСТЕТИЦІ УКРАЇНСЬКОГО РЕНЕСАНСУ І ПРОСВІТНИЦТВА

Дивовижна картина художнього твору – світу автора – в епоху ренесансу і просвітництва органічно пов'язана з виникненням нового світогляду, що базувався на національній самосвідомості. Така постановка проблеми взаємопов'язана з важливими науковими завданнями, з безпосереднім художньо-цілісним аналізом основних літературознавчих категорій: поетикою жанру, специфікою образної системи творів тощо. Цей аспект проблеми в сучасній періодиці розглядали О. Гаврилець [2], А. Лісовський [6] тощо.

Національна самосвідомість і культура особистості – особи – героя – образа – персонажа – один з найцікавіших аспектів українського літературознавства. Художнє мислення людини в контексті поетики літературного тексту по-різному трактувалось в різні літературні епохи. До поетики ренесансу і просвітництва звертались Н.М. Бермудська [1], О. Ніколенко [7] та інші.

Взаємозв'язок західноєвропейського та українського просвітництва з'ясував І. Лімбарський [5]. Але поза увагою дослідників залишився компаративно-порівняльний аспект щодо висвітлення таких категорій, як правова культура і національна самосвідомість, взаємозв'язок людини і держави. Ця проблема, на нашу думку, є актуальною і невичерпною.

Завданням нашого дослідження є визначення і обґрунтування специфіки художньо-образної картини світу на матеріалі п'єси І.П.Котляревського “Наталка Полтавка” та Г.Квітки-Основ'яненка “Дворянские выборы”.

В епоху ренесансу виникає новий світогляд, у вирі якого опиняється людина, її національна та художня свідомість: письменники-гуманісти піддали критиці всю державницьку систему феодального світогляду. Вони скасували церковні догми, виступили проти контролю церкви над діяльністю людини, стверджували право людини на земне щастя і прижиттєву славу. Мозаїки і фрески П'єтро Ковалліні, твори Данте Аліг'єрі і Франческо Петрарки, Джованні Бокаччо та багатьох інших майстрів світової культури формували на-